

ΕΡΜΗΣ ΛΟΓΙΟΣ.

τῆ α΄. ~~~~~ 5 ~~~~~ Μαρτίου.

1820

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

Ὁμήρου Ἰλιάδος Ῥαφδάαι Α. Β. Γ. μετὰ ἐξηγήσεων
παλαιῶν καὶ νέων· ἔκδοσις Βολισσίας.

Κάθε καλὸς Ἕλλην πρέπει βέβαια, νὰ αισθάνεται χαρὴν μεγάλην, βλέπων τὰς ὀχι μικρὰς εἰς τὰ καλὰ προόδους τῶν ὁμογενῶν του· ἀποδεικνύει αὐτῶν χρεῖαν δὲν ἔχει νὰ ζητήσῃ, διότι αὐτὰ τὰ πράγματα εἶναι ἀρκετὴ μαρτυρία. Πρέπει λοιπὸν νὰ τὰ ἐκδέτωμεν ἡσυμένως, διὰ νὰ φαίνωνται ευαρεστώτερα καὶ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς καὶ εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς. Τοιαύτην γνώμην ἔχων (καὶ εἶμαι πεπεισμένος ὅτι εἶναι δεκτὴ καὶ ἀπὸ πολλοῦ τοὺς φρονίμους ὁμογενεῖς) ἔκρινα ἀφέλιμον νὰ ὁμιλήσω εἰς τὸ ἔθνος μου διὰ τοῦ Ἑρμοῦ περὶ τῆς Βολισσίας ἔκδοσεως τοῦ Ὁμήρου, τῆς ὁποίας τρεῖς Ῥαφδάαι ἐφάνησαν ἕως τῶρα.

Ἡ ὕλη, περὶ τῆς ὁποίας διαζέτις νὰ ἐκφωνήσῃ τὴν γνώμην του, φαίνεται ἀναμφισβότως ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια, ἐπειδὴ ἔγραψαν τόσσοι καὶ τόσσοι, ὥστε φθάνει νὰ τὸ σοχασθῆ τις διὰ νὰ μὴ τολμήσῃ νὰ πιάσῃ τὸν κάλαμον· ἀλλ' ἀρά γε εἶναι τοῦτο δυνατὴ πρόφασις εἰς τὸν ἕρως, σπουδάζων τὸν Ὁμήρου, μεταχειρίζεται μᾶλλον τὸ λογικόν του, παρὰ τὸ λογικόν τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου; ὀχι, βέβαια, θέλει μὲ εἰπῆ καθεὶς ὁποῦ εἰς τὸ παραμικρὸν του ἔργου ἔχει αὐτὸ ὄδηγόν. Τὰ πολλὰ βιβλία εἶναι ἀφέλιμα, μᾶς μαθάνουν πολλὰς γνώσεις, πλὴν αὐτὰ εἶναι ξένα, καὶ ἐπειδὴ τυχαίνει νὰ μὴν τὰς ἀρτύσωμεν μὲ τὴν ἐδικὴν μας κρίσιν, μᾶς μένουσι ἐπιπόλαια, καὶ ἐνίοτε ἐπιπλαθεῖς· διότι, δεχόμενοι τὰς καλὰς χωρὶς κάμμιαν προσοχὴν καὶ ἐξέτασιν, χάνομεν ἐκεῖνο τὸ φυσικὸν μας κριτικὸν, καὶ οὕτω κινδυνεύομεν νὰ δεχώμεθα ἐνίοτε καὶ γνώμας κακάς. Τοιαῦτα, σοχάζομαι, πρέπει νὰ

ἐπαίειν καὶ οἱ περισσότεροὶ ὅπου ἐμίλησαν περὶ τοῦ Δεῖου Ὀμήρου, τοῦ ὅποιου τὸ ὄνομα ἔπρεπε νὰ ἐμπνέῃ σέβας, καὶ τὰ ποιήματά του νὰ κρίνονται μὲ συζολὴν· ἀλλὰ τοῦτα εἶναι ἐπόμενον εἰς ὄσους σύρονται ὑπὸ τὸν ζυγὸν αὐτῆς, ἢ ἄλλης γνώμης.

Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ὀμήρου, κ' ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἦτον ἀρκετὰ γνώσεις, διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς τυπογραφίας, ἔπρεπε νὰ ἦναι δυσκολοδιάδοτοι· αὐτὸς ὅμως μὲ τὴν σαρηνεϊαν, εὐδαλίαν καὶ ἀκρίθειαν ὅπου περιγράφει τὰς ἰδέας τῶν συμπεραίνομεν ὅτι τὰς ἔμαθε σπυδάζων τὴν φύσιν. Ἡ πλάστια φαντασία του παρασαινει τὰ πράγματα ζωηρὰ καὶ ἀληθῆ. Τώρα φέρεται τοῦ ἀναγνώστου τὸν νοῦν εἰς τὸν Οὐρανὸν, ἄλλοτε εἰς τοὺς μυχούς τῆς θαλάσσης, καὶ πάλιν τὸν φέρει εἰς τὴν ξηρὰν τὸν ἠδύνη περιγράφων τὰ κάλλη τῆς ἠϊοκόμου Ἑλένης, καὶ μετ' ὀλίγον τοῦ καταπονεῖ τὴν καρδίαν μὲ τὰ πικρὰ δάκρυα τῆς Ἀνδρομάχης, τοῦ θαμβῶναι τοὺς ὀφθαλμούς μὲ τὰς φρικτὰς καὶ τρομερὰς μάχας, καὶ διὰ τὰ τὸν διασκεδάσῃ χύνει ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ πολυμήτιος Ὀδυσσεύος ἐκείνην τὴν γλυκεῖαν καὶ καταπεισικὴν εὐγλωττίαν, περιγράφει πόλεις, τόπους, καὶ ἦθη.

Τοιαῦτα προτερήματα συγκεντρώθεντα εἰς τὸν πατέρα τῆς ποιήσεως, ἐμελλόν ἄλλους μὲν νὰ παραμυθίσουν νὰ εἰποῦν, ὅτι ἡ Ἰλιάς δὲν εἶναι ἔν ποιήμα, ὅτι δὲν ἐννοοῦν τὴν ἐνότητά του, καὶ μύρια ἄλλα· ἄλλους δὲ ἀπλῶς νὰ κηρύττουν εἰς βαθεῖαν καὶ σπυδαίαν μελέτην τῶν ποιημάτων του, καὶ κατηχούμενοι εἰς τὰ μυστήριά του, νὰ σαλπίσουν μεγάλας τὴν θριαμβευτικὴν νικημάτων. Ἀπ' αὐτούς, δὲν πρέπει νὰ ἀμφισβάζωμεν περὶ τούτου, ἄλλος καθαρῶς καὶ δυνατῆς εὐγλωττίας ἀρχὰς εἰς αὐτὸν ἔλαβεν, ἄλλος, δέλων νὰ ζωγραφίσῃ τὴν φύσιν, εἰς αὐτὸν ἔτρεξε, καὶ ἄλλος, διὰ νὰ παρισχῆσῃ θλίψεις, καὶ νὰ κινήσῃ τὰ πάθη, αὐτὸν ἠκολούθησεν οἷς ὀδύνην. Ἄς διατρέξωμεν τοὺς παλαιούς καὶ δέλομεν εὖρει παντοῦ τοιαύτας εὐτυχεῖς μιμήσεις. Τί λέγω τοὺς παλαιούς; εἰς αὐτὰς τὰς ἀοιδίμους τραγικῆς τῆς Γαλλίας ἀπαντῶμεν συνελθῶς εὐτυχῆ ἀντίτυπα τῶν Ὀμηρικῶν χαρίτων καὶ ἄλλων ποιητῶν. (*)

(*) Κανόνες ἀπὸ τοὺς λαγεύς μας δὲν ἀγνοοῖ, βέβαια, ὅτι οἱ ἐμμετῶν

Ἡ μαγεία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης δὲν συνίσταται μόνον, ἐυχάζομαι, εἰς τὴν γλαφυρότητά της· χωρὶς τὴν ἀρετὴν αὐτὴ εἶναι ἄσθενής· ἡ ὑπεροχὴ της ἀπὸ τὰς λοιπὰς γλώσσας εἶναι, ὅτι ἐμπνέει μεγάλας καὶ γενναίας ἰδέας εἰς τὰς ψυχὰς μας, ὑψώνει τὴν φαντασίαν μας εἰς εὐγενῆ πράγματα, καλλητερεύει τὴν κρίσιν μας, διορθώνει τὴν αἰσθησιν τοῦ καλοῦ, μᾶς προτρέπει ν' ἀποσρεφώμεθα τὰ δουλοπρεπῆ πάθη, ἐν ἐνὶ λόγῳ μᾶς διδάσκει τὴν ἀρετὴν, χωρὶς τὴν ὅποιαν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἄλογον. Ἡ ὀλίγων αἰώνων διακοπὴ τῆς Ἑλληνικῆς μαθήσεως ἀνέτρεψε πολλῶν ἐθνῶν ὑπαρξιν, καὶ τὰ ἔργα εἰς τὴν βδελυρὰν ἐκείνην βαρβαρότητα, ἧς τ' ἀπενύρκαστε, ἔξουθένιστε, ἔκινδύνευσαν σχεδὸν νὰ μείνουν διὰ πάντοτε. Ἄλλ' οἱ ἐχθροὶ τῶν φώτων εἶχον ἀληθιομνησίαι, ὡς φαίνεται, ὅτι, ὁ Πλάτων, ὁ Δημοσθένης, καὶ ὁ Πλούταρχος, κ' ἂν ἦτον εἰς τὸν ἄδην, οἱ λόγοι των ἔμειναν, καὶ ὅτι αὐτοὶ ἦτον ἱκανοὶ ν' ἀναστήσουν τὸν θρόνον τῆς ἀρετῆς, μόνως πηγῆς ὅλων τῶν μεγάλων ἔργων! Αὐτὴ ἡ μικρὰ παρέκβασις δὲν μὲ φαίνεται ἀνάρμοστος καὶ ἔξω τοῦ προκειμένου· μὲ τὴν ἀρετὴν ὑπάρχουν ὅλα τὰ ἔθνη· αὐτὴ εἶναι ἡ βῆσις αὐτῶν· τὴν χρειαν της λοιπὸν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ἔθνος αἰσθανόμεθα ὅτι ἡμεῖς ἔχομεν· τὴν μανθάνομεν εἰς τὰ τῶν προγόνων μας κειμήλια, καθὼς καὶ ἄλλα πρὸ ἡμῶν λαμπρὰ ἔθνη.

ταροὶ πραγματὶ τῆς Γαλλίας, καὶ ἐξαιρέτως ὁ Ῥακίνας, εἶναι μιμηταὶ τοῦ Ἑλλήνου, πλὴν μιμηταὶ εὐτυχέστατοι. Ἄς μὲ συγχορήσουν ὅμως νὰ σημειώσω ἔδω διὰ τοὺς ὄσους ἀρχίζου τὴν γαλλικὴν παιδείαν τοὺς ἀκούθους ζήλους, οἱ ὅποιοι μὲ ἔκαμαν πολλὴν ἐντύπωσιν, τοῦ λαμπροῦ Ῥακίνου, τοὺς ὁποίους ὑπέγηε νὰ ζητήσῃ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀμμητὸς φάδ' τῆς Σαπφούς, διὰ νὰ ἴδωσιν μὲ πόσῃ χάριτι τοὺς ἀμμητῶν.

„Je le vis, je rougis, je pâlis à sa vue;
Un trouble s'éleva dans mon âme éperdue;
Mes yeux ne voyaient plus, je ne pouvais parler
Je sentis tout mon corps et transir et bruler“.

ἀλλὰ καμὲν γλώσσά τ' ἔσγα, λεπτόν
τ' αὐτὰς χερὶ πρὸς ὑποδεδρόμακον,
ἐπτάτεσσιν δ' οὐδὲν ὄρημα, βομβᾶσθ
σιν δ' ἀκασί μοι

Κασσ' ἰδρῶς ψυχρὸς χέεται,
ἠέδρ.

Ὁ Ὅμηρος θεωρεῖται ὄχι μόνον ὡς ποιητής, ἀλλ' ὡς σοφώτερος τοῦ καιροῦ του, διότι εἶχε πολλὰς πολλῶν πραγμάτων ἰδέας. Πλὴν ἡ ὀρθὴ ἠθικὴ, τὴν ὁποίαν μιγνύει συνεχῶς μετὰ τὰς διηγήσεις του, τὸν δεικνύει μέγαν φιλόσοφον. Καθεὶς εὐρίσκει μεγάλα μαθήματα εἰς τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν· διδάσκει καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς τὰ χρέη των, καὶ τοὺς νοβητεῖ. Ἴδου μὲ πόσῃν εὐφράδειαν τὸν ἐγνωμιάζει ὁ γλαφυρότατος συγγραφεὺς τοῦ νέου Ἀναχάρσιδος. „Πόσις εἶναι λοιπὸν, λέγει, οὗτος ὁ ἄνθρωπος, ὅστις διδάσκει τὴν πολιτικὴν εἰς τοὺς νομοθέτας; Πόσις μανθάνει τοὺς φιλοσόφους καὶ ἱστορικοὺς τὴν τέχνην τοῦ γράφειν, τὴν τέχνην τοῦ κινεῖν τὰ πάθη; Πόσις βλαστάνει τὴν εὐφυΐαν, καὶ τοῦ ἔποίου ἡ ὑπεροχὴ εἶναι τόσον γνωσῆ, ὥστε δὲν φθονεῖτις τὸν ἥλιον ὁ ποῦ μᾶς φωτίζει περισσώτερον, παρὰ τὸν Ὅμηρον (*);

Ἄπειρα παραδείγματα ἠμπορεῖ τις ν' ἀναφέρῃ διὰ νὰ ἀποδείξῃ πόσον ἡ σπουδαία μελέτη τοῦ Ὀμήρου εἶναι ἀφέλιμος· καθεὶς ἠξεύρει ὅτι καὶ οἱ προπάτορές μας ἐλάμβανον τὰ ποιήματα του ὡς ἐφόδιον τῆς ἠθικῆς, καὶ ὡς δυνάμενα νὰ μορφώσουν τὸ λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου· καθεὶς ἀπὸ ἡμῶν πρέπει νὰ τυπώσῃ εἰς τὴν κεφαλὴν του τοὺς ἀκολουθούους σίχους, οἱ ὁποῖοι μᾶς χρησιμεύουν εἰς ὅλας τὰς σιγμάς τῆς ζωῆς·

- Ἄλλω μὲν γὰρ ἔδωκε θεὸς πολέμια ἔργα·
- Ἄλλω δ' ὄρχισσιν, ἑτέρω κίθαριν, καὶ αὐοιδὴν·
- Ἄλλω δ' ἐν σήθεσσι τιθεὶ νόον εὐρύσσεια Ζεὺς Ἑσθλόν, τοῦ δέ τε πολλοὶ ἐπαυρίσκοντ' ἄνθρωποι, καὶ τε πόλεις ἐστάσσε (**).

Ὁ νοῦς εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ εἰς τὰ ἔθνη φέρει ὅλα τὰ καλά, μᾶς διαφυλάττει ἀπὸ τὰ κακά, διθύνει τὰ ἔργα μας πρὸς ἀνθρώπινα τέλη, καὶ χαλινώνει τὰ βίαια πάθη μας, ἀπὸ τὰ ὅποια κατὰ δυσυχίαν πολλοὶ σύρονται· ὁ νοῦς εἶναι ἰκανὸς νὰ σώσῃ ἀναμφισβότως καὶ πόλεις. Ὁ Μιλτιάδης καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς δὲν ἠδελαν σώσει τὴν πατριδα των, καὶ ἐγείρει νικητήρια τρόπαια, ἂν δὲν εἶχον τὸν νοῦν ὅπου λέγει ὁ Ὅμηρος.

Κ' ἡμεῖς λοιπὸν ἠμποροῦμεν νὰ μορφώσωμεν τὸν νοῦν μας, νὰ γνωρίσωμεν τὴν καλὴν, ν' ἀναπτύξωμεν τὰς περὶ τοῦ

(*) Ἀναχ. Τέρμ. α. Σελ. 85.
 (**). Ἰλ. κ. σ. 359.

καλοῦ καὶ μεγάλου ἰδέας, ἀναγινώσκοντες συνεχῶς τὸν Ὅμηρον, ἢ, νὰ εἰπῶ καλῆτερα, ἔχοντες τὸν πάντοτε ἀνὰ χεῖρας.

Κάθε Ἕλλην ἐνθυμεῖται ὅτι πρότινον χρόνον μᾶς ἔλειπαν τὰ μέσα τῆς σπουδῆς, τὰ ὅποια εὐκολύνουν καὶ ἐπιταχύνουν τὴν μάθησιν. Τὸ πρῶτον καὶ κυριώτερον ἴσως ἦτον ἡ ἔλλειψις τῶν ἀναγκαίων ὀπισθοῦν βιβλίων· ἂν ἀκόμη δὲν τὰ ἔχωμεν ὅλα, εἶναι ὅμως κἂν ἐπαινετὸν ὅτι αἰσθανόμεθα αὐτὴν τὴν ἔλλειψιν, καὶ ὁ καθεὶς προθυμεῖται κατὰ δύναμιν νὰ τὴν ὀλιγοσεύσῃ. Ἐκδόσεις τοῦ Ὀμήρου εἶναι πολλαί, πλὴν πολλὰ ὀλιγαί· ἴσως εἶναι αἱ καλαί, τούτέστι, ὅπου ἡ λαμπρά, τῆς κερτικῆς φέρει τόσον εἰς τὸ κείμενον, καθὼς καὶ εἰς τὰ σχόλια, τὸ μόνον ὠφέλιμον διὰ τοὺς σπουδαζούτας τὸν Ὅμηρον, καὶ κάθε ἄλλον ἀπὸ τοὺς παλαιούς συγγραφείς. Ἐξ αὐτῶν τῶν ἐκδόσεων οὔτε γνωσῆ ἦτον ἴσως κάμμία εἰς τὴν ἑλλάδα· καὶ ἠθέλωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ καταλαμβάνωμεν τὸν Ὅμηρον!

Ὁ ἐκδότης τῆς Βολισίας ἐκδόσεως ἠσθάνθη πόσον μᾶς ἦτον ἀναγκαῖα μία ἐκδοσις, καὶ τὴν ἐπεχειρήσθη· οἱ ἠξεύροντες νὰ ἐκτιμῶσι τοὺς κόπους τοιοῦτου ἐπιχειρήματος, καὶ τὰς γνώσεις ὅπου ἀπαιτεῖ, θέλουν ἐπαινεῖσι τὸν ζῆλον τοῦ καλοῦ αὐτοῦ ἐκδότου, ὅστις ἀνεδέχθη τοιοῦτους κόπους διὰ νὰ μᾶς πλουτίσῃ μὲ μίαν ἐθνικὴν ἐκδοσιν τοῦ Ὀμήρου, ἣτις καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Εὐρώπην θεωρεῖται μεταξὺ τῶν τελειότερων. Περὶ τοῦ κειμένου αὐτῆς δὲν ἔχει τις νὰ εἰπῆ τίποτε, διότι ὁ ἴδιος ἐκδότης λέγει ὅτι εἶναι ἀπαράλλακτος μετα τὸ πωσις τοῦ Βολφίου. Ἄλλ' ὁ ἀναγνώστης θέλει παρατηρήσει μὲ πόσῃν ὀρθῇ κριτικῇ ἐγείναι ἡ ἐκλογὴ τῶν σχολίων, τὸ μόνον καλὸν ὅπου ἠμποροῦσε τις νὰ κάμῃ διὰ τὸ ἔθνος μας· ἐπειδὴ αἱ πολλὰ καὶ χωρὶς κρίσιν προστιθέμενα σημεῖα σκοτίζουν περισσώτερον τὸν νοῦν τοῦ ἀναγνώστου, παρὰ τὴν βοήθειαν ὅπου νομίζει νὰ εὔρη. Αἱ εἰς τὴν τρίτην βιβλιοθήκην παρατηρήσεις τοῦ πατρὸς Θεώου εἶναι περιεργόταται καὶ χρήσιμοι. Ἀλλὰ τὰ Προλεγόμενα, τῶν ὁποίων ἡ ἀνάγνωσις, τὸ ὁμολογῶ μὲ χαρὰν μου, μὲ ἔφεραν τόσῃν ἀφέλειαν, ὥστε καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφάντος, ἀπαιτοῦν νὰ ἐκταυθῶ ὀλίγοντι περισσώτερον. Ἐπειδὴ δὲ κανεὶς ἕως τὰρα δὲν ἀμίλησε περὶ τούτων, μετὰ χαρᾶς ἐκβέτω ἐγὼ τιὰ ἐξ αὐτῶν, διὰ νὰ ἰδοῦν οἱ αὐτὸ τὸ βιβλίον μὴ ἔχοντες ὁμογενεῖς μου, ὅσα καὶ εἰς τὸ γένος ὠφέλιμα καὶ εἰς τὸν θεὸν αἰ-

ρεσά έργα συμβουλεύει διὰ τοῦ εἰκόματος τοῦ Βολισσίου ἱερέως ὁ σοφὸς ἐκδότης.

„Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου, λέγει, εἶναι τόσο ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, ὥστε ἢ πολλὰ μικράτων ἐκκλησία ἐμπορεῖ νὰ χωρέσῃ τριπλασίους αὐτῶν. Μ' ἔλον τοῦτο τινὲς ἀπὸ τοὺς προεσώτας, οἱ πλουσιώτεροι, ἐπεθύμησάν νὰ πλατύωσι τὴν οἰκοδομήν. Ἐκοινώησαν τὴν γνώμην αὐτῶν εἰς τὸν ἐπιμέριον, καὶ οὗτος τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ συναθροίσωσι πρῶτον τὴν χρειάζομένην δαπάνην, διὰ νὰ τελέσωσι κατ' αὐτὴν καὶ τὸ ἔργον. Ἀφ' οὗ ἔμαθε συναγμένα τὰ ἀργύρια ὁ σεβάσιμος οὗτος Παπᾶς, μίαν τῶν κυριακῶν, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, τοὺς εἶπε· Τέκνον μου, ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ εἰς πέτρας καὶ ξύλα, ἀλλ' εἰς τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν χριστιανῶν. Τῆς ἐκκλησίας τὸ μέγεθος βλέπετε ὅτι δὲν εἶμεθα ἀρκετοὶ νὰ τὸ γεμίσωμεν. Ἀπὸ σᾶς οἱ περισσότεροι δὲν ἐξεύρουσιν μήτε νὰ ἀναγινώσκωσι, μήτε νὰ γράφωσι· πρᾶγμα ἀσυγκρίτως ἀρεστότερον εἰς τὸν Θεὸν ἠθέλωμεν πράξειν, βάλλοντες εἰς τόκον τὰ συναγμένα ἀργύρια, διὰ νὰ πληρῶνεται ἀπ' αὐτὸν ἐτησίως διδάσκαλος γραφῆς καὶ ἀναγνωστῆς, καὶ τὸ περισσεῦσόν νὰ μοιράζεται εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀδελφούς μας, ὅταν ἢ πτωχεία δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀργίας, καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ ἐλευθερωθῶμεν καὶ ἀπὸ τὸ ὄνειδος ὅτι μόνοι ἡμεῖς εἰς ὅλην τὴν νῆσον (Χίου) ἀγαπῶμεν τὴν ψωμιόζητιαν (*)“.

Πῶς δὲν θέλει ὁμολογήσει ὅτι ὁ ναὸς εἰς τὸν ὁποῖον λατρεύομεν τὸν Δημιουργὸν τοῦ παντός δὲν ἔχει χρεῖαν παραπολύ λαμπρᾶς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς κατασκευῆς; Ὅλοι ἠξεύρομεν ὅτι ὁ ἀληθὴς εὐλισμὸς αὐτοῦ εἶναι, ὅταν οἱ λατρεύοντες εἶναι φιλανθρώποι καὶ δίκαιοι· καὶ διὰ νὰ γνωρίσωσιν κατὰ βάθος τὴν φιλανθρωπίαν καὶ δικαιοσύνην, ἀνάγκη εἶναι νὰ πληρῶνουν καλῆτερα διδασκάλους, νὰ δαπανοῦν τὰ χρήματα εἰς βιβλία ἀναγκαῖα, νὰ σέλλουν νέους εἰς τὰς ἀκαδημίας τῆς Εὐρώπης. Αὐτὰ ἐγκρίνει ὁ ὀρθὸς λόγος, καὶ τέλος αὐτὰ εἶναι καὶ θεάρετα.

Οἱ ἡμιμαεῖς εἶναι θηρία τριμερῶτατα· κορμιάζοντες διὰ τὴν παιδείαν των ἀπαιτοῦν νὰ τοὺς τιμοῦν, νὰ τοὺς λατρεύουν, καὶ νὰ τοὺς θυμιάζουσι· φοβούμενοι μήπως ἢ φιλοσοφία ξε-

(*) Πρωτ. Γραφ. Α. Σελ. 2.

σκεπάσῃ τὴν ψευδομαθείαν των, βάλλουσι ὅλας τὰς δυνάμεις των νὰ τὴν ἐξώσωσι, διὰ νὰ μὴν φωτίσῃ τὸν λαόν καὶ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον, ὅς τις δὲν τὸν ἀρήναι νὰ πλανηθῇ· ἂν ἐπιτύχουν μὲ τὰ μέσα, ὅπου μεταχειρίζονται, κρυπτόμενοι ἀναιδῶς ὑπὸ τὸ προσώπειον τῆς θρησκείας, κατηγοροῦν τὴν φιλοσοφίαν. Μαροῖ! ἢμπορεῖ νὰ τοὺς εἰπῇ τις! ἢ θρησκεία καὶ ἢ φιλοσοφία δὲν χωρίζονται· αὐτὰ εἶναι ἀδελφαί. Ἴδου πῶς ζωγραφίζει κ' αὐτοὺς τοὺς ὑποκριτὰς ὁ συγγραφεὺς τῶν Προλεγόμενων.

„Μαθημένοι εἰς τὰ θυμιάματα καὶ τὰς προσκυνήσεις τῆς ἀπαιδευσίας, ὀλίγοι τινὲς, κακῶς γραμματισμένοι ἀλαζόνες, σπουδαζοῦν νὰ διώξωσι τὴν φιλοσοφίαν, μόνον ἰκανὴν νὰ δεῖξῃ τὴν ὀρθὴν μέθοδον τῆς παιδείας, ποτὲ μὲν αὐτὴν κατηγοροῦντες ὡς ἐναντίαν τῆς θρησκείας, ποτὲ δὲ τοὺς ἐπαινέτας αὐτῆς κηρύττοντες ὡς ἀθρησκούς (ἀθρησκοὶ εἶναι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι). Δὲν ἠθέλω εἶσθαι εὐτυχέστεροι καὶ τιμιώτεροι ἄνδρες ἐὰν ὁμοῦ μὲ τὴν ἀπαιδεύσιν εἶχαν καὶ τὰ ἦθη τοῦ Βολισσίου ἱερέως, ὅς τις ἔδειξεν, ὅτι ὀλιγώτερον κακὸν εἶναι ἢ ἀμαθία παρὰ τὴν ὅποιαν αὐτοὶ ἐδιδάχθησαν κακὴν καὶ ἀμέθοδον παιδείαν“; (*).

Πολλὰ φρόνιμα λέγει ὁ καλὸς οὗτος ἱερεὺς· αὐτὴ ἢ κακὴ καὶ ἀμέθοδος παιδεία ἐσυρεν εἰς τόσα κακὰ τόσους αἰδῶνας τὴν ἀνθρωπότητα· αὐτὴ κατετυραννοῦσε τοὺς ταλαίπωρους νέους καὶ τοὺς ἐφθειρε τὴν ζωὴν χωρὶς κανένα καρπόν.

Βέβαια κανεὶς δὲν ἐνοεῖ πῶς ἢμπορεῖ νὰ γείνη τις ὀδηγὸς ποιμνίου, ὅταν οὐδ' αὐτὸς τὸν ἑαυτοῦ του νὰ διοικήσῃ εἶναι ἄξιος, ὅταν τὸν λείπουν αἱ γνώσεις, ὅταν, οὔτε τί ἀναγινώσκει, καταλαμβάνη. Ὁ θελὼν νὰ κυβερνήσῃ ποιμνίου πρέπει νὰ νομίξῃ ὡς χρέος του τὴν παιδείαν, διότι αὐτὴ δύναται νὰ τὸν μάθῃ πῶς πρέπει νὰ τὸ ὀδηγῇ· χωρὶς τὴν παιδείαν αὐτὸς δὲν θέλει εἶναι ἰκανὸς νὰ γνωρίξῃ τὰ χρεῖα του. Πῶς λοιπὸν θέλει ἀναδεχθῆναι νὰ διδάξῃ τοὺς ἄλλους; κ' αὐτὸς θέλει πλανᾶται, καὶ τὸ ποιμνίου του θέλει πλανᾶ. Τότε λοιπὸν θέλει εἶναι ἔνοχος δύο ἀμαρτημάτων, διὰ τὰ ὅποια ἔχει νὰ δώσῃ λόγον εἰς τὸν παγκόσμιον κριτὴν. Ἴδου μὲ πῶς τὸν

(*) Πρωτ. Γραφ. Α'. Σελ. 17.

που συμβουλεύει, διὰ τοῦ σώματος τοῦ ἱερέως, τοὺς ἱεραμί-
νους ὁ συγγραφεὺς τῶν Προλεγομένων.

„Ὠφέλιμον ἦτο νὰ μάθωσιν οἱ ὄμοιοί μου ἱερεῖς, καὶ
ἔτι πλέον οἱ χειροτονοῦντες αὐτούς, ὅτι, ἐὰν εἰς τοὺς κοσμικοὺς
ἦναι ἐλάττωμα ἢ ἀπαιδευσία, εἰς τοὺς ἱεραμένους γίνεται
καταισχύνῃ ἀσυγχώρητος. Εἶναι τί ἄλλο αἰσχρότερον παρὰ
νὰ ἐπαγγελώμεθα ὁδηγοὶ τυφλῶν, ὅταν αὐτοὶ δὲν ἔχωμεν
ὄρασιν, διδάσκαλοι τῶν ἀμαθῶν, ὅταν αὐτοὶ δὲν ἐδιδάχθη-
μεν κἄν ὅσον νὰ καταλαμβάνωμεν τὰ ἱερά τῆς θρησκείας
βιβλία, καὶ νὰ διακρίνωμεν τὰ βαρύτερα τοῦ ἠπαγγέλματος
ἡμῶν χρέη;“ (*)

Κάθε τίμιος ἄνθρωπός πρέπει νὰ δέχεται μὲ εὐχαρίστησιν
του καλῆς συμβουλῆς χωρὶς νὰ σοχάζεται πότεν τὸν ἔρχου-
ται, ἀρκεῖ μόνον αὐταὶ νὰ ἦναι ὠφέλιμα. Τὸ ἐξωτερικόν
δὲν πρέπει νὰ ἐμπνέῃ συστολὴν εἰς τοὺς φιλαλήθεις καὶ φίλους
τοῦ καλοῦ· ὅταν συμβουλεύῃ τις ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ,
δὲν πρέπει νὰ θεωρῆ ἑκείνον, πρὸς τὸν ὅποιον ὀμιλεῖ παρὰ
ὡς ὁμοίον του· ὅλοι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἔχομεν χροίαν
συμβουλῶν.

Ὁ μεταξὺ τοῦ σεβασμίου ἱερέως καὶ τοῦ ἐκδότου τοῦ
Ὀμήρου μακρὸς διάλογος εἰς τὴν Β. Γραφίδιαν εἶναι τῶ ὄντι
ἄξιος νὰ συγκριθῆ μὲ πολλὰ μέρη τῶν ὑπομνημειοματάων
τοῦ Ξευφῶντος. Ἴσως τινὲς τῶν ἀναγνωσῶν μὲ ὑποθέσουσιν
τόλμηρόν εἰς τὰς κρίσεις μου· διὰ νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ τοι-
αύτην ἀπάτην, ἄς λάβω τὸν κόπον νὰ κάμω τὴν παραδο-
λὴν. Ἡ σωκράτειος ἠθικὴ ἔθρεψε τὴν ψυχὴν τοῦ συγγρα-
φέως· πρέπει νὰ εὐχόμεθα νὰ ἐκταυθοῦν οἱ κλάδοι τῆς εἰς ὅ-
λους τοὺς ὁμογενεῖς.

Ἄν δὲν ἐφοβούμεν μήπως βαρύνω τὸν νοῦν τοῦ ἀναγνώ-
στου, ἤθελα ἀναφέρει καὶ ἄλλα πολλὰ ἠθικαῖα κόμματα
τούτων τῶν προλεγόμενων, ὠφέλιμα, τὸ ἐπαναλαμβάνω,
εἰς τὴν ταινιὴν κατασκευῆς μας. Ἄλλ' ἄς ὑπομένῃ νὰ ἰδῆ ἔν
ἐκὼμῃ κόμμα τόσον ὠφέλιμον εἰς τὴν φιλόμουσον νεολαίαν
μας, ἣτις ἀφίνει καὶ τοὺς γονεῖς καὶ τὰ κατὰ τῆς πατρίδος
καὶ αὐτὴν τὴν πατρίδα μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἀπανθήσῃ τὰ

(*) Προλεγ. Γραφ. Β. Σελ. γι.

κατὰ τῆς Εὐρώπης, καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα διὰ νὰ
τὰ μεταδώσῃ εἰς τοὺς συναδελφούς της.

„Δὲν διαζίζουσι πλέον, λέγει πάλιν διὰ τοῦ σώματος τοῦ
ἱερέως, οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης περὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλά-
δος. — “Ἄς γνωρίζωμεν τὴν χάριν εἰς τοὺς σπαρμένους εἰς τὰ
γυμνάσια τῆς Εὐρώπης νεοὺς μας· ἢ σπουδῇ νὰ φρασιθῶσι,
καὶ ἢ χρυσοθήειά των ἠφάνισαν τὰς κακὰς τῶν Εὐρωπαίων πε-
ρὶ ἡμῶν προλήψεις, καὶ τοὺς ἐπληροφόρησαν, ὅτι εἰς τὸ ὀ-
ποῖον ἠρξίσαιμεν νὰ τρέχωμεν τῆς παιδείας σάδιον, κίνδυνος
δὲν εἶναι πλέον νὰ ὀπισθοποδήσωμεν. — Νὰ ὀπισθοποδήσωμεν!

„Τότε μοι χάνει εὐρεῖα χθῶν!“

ἢ γῆ νὰ σχίσῃ νὰ μὲ καταπίῃ, πρὶν ἴδω τοιαύτην καὶ
ποσαύτην καταισχύνῃ τοῦ γένους μου! Τὸν ὅποιον ὅμως
κάμνεις ἔπαινον τῆς Ἑλληνικῆς νεότητος, ἐπεθύμουν νὰ μάθω
ἂν ἀληθῶς πρίπη εἰς ὅλους. Δὲν εὐρίσκονται τάχα μεταξὺ
των καὶ νεοὶ, ἐξοθεύοντες τὸν καιρὸν εἰς πράγματα, ἐκ τῶν
ὁποίων δὲν ἐλπίζεται κάμνεια ὠφέλεια διὰ τὴν Ἑλλάδα; ἢ!
ἂν τοὺς ἐβλεπα παρὼν παρόντας! εἰς πᾶσαν ἀπάντησιν, ἀν-
τί τοῦ κοινοῦ χαιρετισμοῦ, ἤθελα τοὺς καλημερίζειν ἢ τοὺς
καλεσπερίζειν μὲ τοῦ Ὀμήρου μας τὸ,

Λίσχρόντοι θηρόν τε μένειν, κενεὸν τε νέεσθαι

Καὶ ἂν μ' ἐρωτοῦσαν, διὰ τί, Θεῶν, μᾶς λέγεις τοῦ Ὀμή-
ρου τὴν βῆσιν; ἤθελα τοὺς ἀποκρίνεσθαι, Διότι, τέκνον μου,
δὲν εἶναι χειρότερα ἐντροπὴ τῆς ἐντροπῆς, ἔταν ἢ πατὴρ
σᾶς προσμένη πλουτισμένους μὲ σοφίαν, καὶ ἐτοίμους νὰ
πλουτίσετε τοὺς ὁμογενεῖς, νὰ ἐπιτρέψετε εἰς τὴν πατρίδα
κενοὶ ὄχι μόνον ἀπὸ σοφίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ νοῦν· ἢ νομίζε-
τε, ὅτι δὲν εἶναι παντελὴς ἀναησία, ἀντὶ ν' ἀποκτήσετε
τὰς πολυειδεῖς γνώσεις, τὴν εὐταξίαν, τὴν χρυσοθήειαν τῶν
ἀλλογενῶν, νὰ μιμῆσθε τὰ ἐλαττώματά των, διὰ νὰ περι-
πατήτε εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πατρίδος, ὡς γελοῖοι πίθηκοι τῶν
Γερμανῶν, πίθηκοι τῶν Ἰταλῶν, ἢ πίθηκοι τῶν Γάλλων;“ (*)

Ἐρωτῶ τάρω κάθε εἰλικρινῆ φίλον τῆς ἀληθείας· εὐρί-
σκει ἐπιμέμπτους εἴτε παραδόξους τὰς ἀνωτέρω συμβουλὰς;
ἢμπορεῖ χωρὶς τῆς ἐν μέρους τῆς νεολαίας ἀπαιτουμένης τη-
ρήσεως αὐτῶν, νὰ κατορθωθῇ ἢ ἐκ τῆς παιδείας ἐλπίζομένη
ἀληθῆς εὐτυχία τοῦ γένους; “Ἀνδρες φιλόγενεῖς! εὐχρηθῆτε

(*) Προλ. Γραφ. Γ. Σελ. ιζ.

μετ' ἑμοῦ νὰ μὴ διακοπῇ ἡ Πολισσία ἑκδοσις τοῦ Ὀμήρου, καὶ νὰ τὴν πολλαπλασιάσωσιν οἱ τύποι τῶν εὐτυχῶς ἤδη πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος συσαινιζόμενων πιεστηρίων, διὰ νὰ γείνη εὐπρόσφορος εἰς τὴν φιλομαθῆ νεολαίαν μας! Πύχθηθε ὑγίαν καὶ ὑπομονὴν εἰς τὸν ἐκδότην, διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ ἐπιχείρημα, καὶ νὰ μᾶς ἀφελῇ συνεχῶς μὲ τοιαῦτα προλεγόμενα, ἐνθυμούμενος ὅτι ἡ φίλη πατρίς ἔμαθε πλέον νὰ διακρίνῃ τοὺς ἀληθεῖς φίλους της ἀπὸ τοὺς ψευδαινόμους.

Ἐν Παρισίοις τῇ 16. Δεκεμβρίου. 1819.

Γ. Μειτάνης Ἀδριανουπόλιτης.

Περὶ τῶν εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Ἱπποκράτους θεωριῶν, μετὰ παρατηρήσεων περὶ τῆς γνησιότητος τῶν συγγραμμάτων τούτων. Μετάφρασις ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ Φραγκίσκου Κ. Μαύρου.

Ἐν Λειψία τὴν 20. Σεπτεμβρίου 1819.

Über die Theorien in den Hippokratischen Schriften, nebst Bemerkungen über die Aechtheit dieser Schriften, von Hartt H. F. Link, vorgelesen den 21. December 1815. — 1ste Abhandlungen der Königlichen Academie der Wissenschaften in Berlin aus den Jahren 1814—1815. S. 223.)

Ἐὰν βίβωμεν ἐν ἐπιπόλειον βλέμμα εἰς τοῦ Ἱπποκράτους τὰ συγγράμματα, εὐθύς θέλομεν ἐρωτήσῃν ἀποροῦντες, τίς εἶναι ὁ Ἱπποκράτης, τὸν ὅποιον ἀκόμη καὶ σήμερον τιμῶσιν οἱ ἱατροὶ ὡς ἡγεμόνα των καὶ μέγαν διδάσκαλόν των. Διότι τὸ μὲν περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων βιβλίον μᾶς περιζάνει εὐάρεστον τινα καὶ εὐκρινῆ συγγραφέα· τὰ δὲ Προγνωστικά καὶ οἱ Ἀφορισμοὶ μᾶς φανεροῦν οὖσι συγγραφέα, τῆς συντομίας καὶ πολλῆς τὴν ἀσάφειαν ἀγαπῶντα· ὃ δὲ συγγραφεὺς τῶν περὶ ἐπιδημιακῶν νόσων βιβλίων εἶναι ἀξιόλογος παρατηρητής, ὅστις ὅμως ἀφίνει τοὺς ἀρρώστους ἢ ἀποβήσκωσι, χωρὶς νὰ μεταχειρίζεται ἱατρικὰ· ἀσλευταῖον δὲ ὁ συγγραφεὺς τοῦ περὶ διαίτης εἰς σφοδρὰς νόσους βιβλίου φαίνει

ται ἱατρος, ὅς τις δίδει εἰς τοὺς ἀρρώστους πολλὰ ἱατρικά, καὶ μάστιγα πολὺ δραστήρια. Καὶ ὅμως ὅλα τὰ εἰρημένα συγγράμματα ἀποδέχονται ὡς γνήσια καὶ παλαιοὶ καὶ νεώτεροι συγγραφεῖς. Καὶ τί δὲν γεννᾶται, εἴαν τις συνεκδέσῃ καὶ παραζησῇ τ' ἀμφιβαλλόμενα, ὑποκτα καὶ πιθανῶς νόθα συγγράμματα, διὰ νὰ εὕρῃ τοῦ Ἱπποκράτους τὸ σύστημα; Σύστημα γέμον ἀπὸ ἀντιφάσεις, ἀποδείξεις μεγάλης πολυμαθείας καὶ ἀμαθίας, ὡς εἶπεν ἡδη εἰς τὴν τῆς ἱατρικῆς ἱστορίας τοῦ Ἰκλέρκιος (Le Clerc). Ἐὰν δὲ καὶ εἰς τοὺς νεώτερους χρόνους ἱατροφύγῳσι τὸ ἀμάρτημα τοῦτο, ἀποβρίπτουσιν ὅμως πλειότερα, περ' ὅτι ἔπρεπε, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἀκριβέστεροι συγγραφεῖς λαλοῦσι περὶ ἐνός τοιούτου συγγραφέως ὡς μὴ ὑπάρξαντος οὐδαμοῦ.

Ἡ ἱστορία τῶν ἐπιστημῶν ἐνασχολεῖται μᾶλλον μὲ τὰς διδασκαλίας καὶ θεωρίας τῶν Ἱπποκρατικῶν συγγραμμάτων, παρὰ μὲ τὸν συγγραφέα. Ἀπὸ τὰ συγγράμματα πρέπει ν' ἀρχίσωμεν ἡμεῖς, κ' ἔπειτα εὕρισκομεν ὅλα τὰ λοιπὰ εὐκόλως. Πολλὰ ἀναγκαῖαν νομίζω τὴν συνέκθεσιν τῶν Ἱπποκρατικῶν συγγραμμάτων κατὰ τὰς εἰς αὐτὰς περιεχομένας θεωρίας, ἡτίς ἀκόμη δὲν ἔγεινεν ἕως τῶρα. Τοιοτοτρόπως συμπεραίνετ' ἔπειτα οὐκοθεν ἢ χρονικῇ σειρά, κατὰ τὴν ὁποίαν συνεγράψαν τὰ συγγράμματα ταῦτα, ἂν καὶ ἄχι ἐνός ἐκάστου συγγράμματος, τοῦλάχιστου πάσης μᾶς διαίρεσεως τῶν συγγραμμάτων. Οὐκοθεν συμπεραίνεται ἔπειτα τῶν συγγραμμάτων ἢ διαφορὰ καὶ τὸ ὕψος, καὶ μερικὰ χωρία θέλουσι προσδιορισθῆν ἀσφαλέστερα καὶ ἀκριβέστερα.

Ἐὰν εἴχαμεν παλαιότερων συγγραφέων πλειότερας εἰδήσεις καὶ μαρτυρίας περὶ Ἱπποκράτους καὶ τῶν συγγραμμάτων του, ἤθελεν εὐκολευθῆν πολὺ ἢ ἔρευνα τῶν Ἱπποκρατικῶν συγγραμμάτων. Κατὰ δυσυχίαν ὅμως σερούμεθα τῶν τοιούτων, καὶ πρέπει μὲ προσοχὴν μεγάλην ν' ἀναγνώσασμεν καὶ συναδρόσασμεν ἑμοῦ ὅλα, ὅσα λέγουσιν οἱ παλαιοὶ περὶ αὐτοῦ.

Τὰς πρώτας περὶ Ἱπποκράτους μαρτυρίας εὕρισκομεν εἰς τοῦ Πλάτωνος τὰ συγγράμματα· ἀξιόλογόν τι χωρίον εἰς τὴν Παῖδρον ἔχει οὕτως:

Σωκράτης. Καὶ νομίζεις ὅτι δυνάμεθα νὰ κατανοήσασμεν ἀξίως τὴν φύσιν τῆς ψυχῆς, χωρὶς τὴν φύσιν τοῦ ὄλου.

Παῖδρος. Ἐὰν πρέπη νὰ καταπεισθῶμεν εἰς τὸν τῶν Ἀσ-

κλησιπιδῶν Ἴπποκράτην, οὐδὲ τὴν φύσιν τοῦ σώματος χωρὶς τὴν μέθοδον ταύτην.

Σωκρ. Πολλὰ καλὰ, ὦ ἑταῖρε, λέγει τοῦτο ὁ Ἴπποκράτης. Ἄλλ' ἡμεῖς πρέπει, παρικτὸς τοῦ Ἴπποκράτους, νὰ ἐξετάσωμεν τὸν λόγον, σκοποῦντες ἂν ἦναι σύμφωνος.

Φαῖδρ. Μάλισα, μετὰ χαρᾶς.

Σωκρ. Στοχάσου λοιπὸν τί λέγει ὁ Ἴπποκράτης περὶ φύσεως, καὶ ὁ ἀληθὴς λόγος. Δὲν πρέπει ἄρα γε νὰ διανοοῦμεθα περὶ τῆς φύσεως ὁποιοῦδήποτε πράγματος οὔτω; Πρῶτον μὲν, ἂν ἦναι ἀπλοῦν ἢ πολυειδὲς ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖου καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ θέλομεν νὰ ἤμεθα τεχνικοὶ, καὶ ἄλλους εἰς τοῦτο ν' ἀναδείξωμεν ἐπιτηδεῖους· ἔπειτα, εἰ μὲν ἦναι ἀπλοῦν, νὰ ἐξετάσωμεν τὴν δύναμίν του, ὁποῖαν ἔχη ἐκ φύσεως διὰ νὰ ἐνεργῇ εἰς τινα, καὶ ποῖαν δύναμιν (διάθεσιν;) εἰς τὸ παθεῖν, καὶ ἀπὸ ποῖου. Ἐάν ὅμως ἔχη πλειότερα εἶδη δυνάμεων, πρέπει πρῶτον νὰ τὰ ἀπαριθμήσωμεν, καὶ ἔπειτα νὰ ἐξετάσωμεν περὶ καθενὸς, ὡς ἀρχήτερα περὶ τῶν μερικῶν. Τί δύναται ἐκ φύσεως νὰ ἐνεργῇ, καὶ ἀπὸ ἄλλα νὰ πάσχη.

Φαῖδρ. Σχεδὸν οὔτω πρέπει νὰ γείνη.

Σωκρ. Πᾶσα λοιπὸν μέθοδος χωρὶς τούτων ὁμοιάζει τὴν πορείαν τυφλοῦ.

Πᾶς μαυθάνομεν λοιπὸν τὸν Ἴπποκράτην ἀπὸ τὸ χωρίον τοῦτο; ὡς τὸν φιλοῦς ἐμπειρικόν, ὃς τις ἐπισωραίνει εἰς τὰ προηγουσιν ἢ εἰς τοὺς Ἀφρητισμοὺς σημεῖα ἐπὶ σημεῖα, χωρὶς προσδιορισμὸν τῶν διαφύρων καταστάσεων, χωρὶς προσοχὴν εἰς τὰς αἰτίας, χωρὶς ἔχνη συστήματος τινός; Ὅχι βέβαια. Τοιαύτη μέθοδος, καθὼς ἐπικρατεῖ εἰς τοῦτο καὶ εἰς ἄλλα γνήσια κριζόμενα συγγράμματα, εἶναι κατὰ τὸν Πλάτωνα περιπλάνησις τυφλοῦ. Πολὺ μᾶλλον μαυθάνομεν ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλάτωνος σαφόν τινα, τὴν θεωρίαν ἀγαπῶντα, τὴν ὁποῖαν οἱ νεώτεροι κριτικοὶ ἐμποροῦν ἴσως ν' ἀπορήτῳσιν ἀπὸ τὸν μέγαν Ἴατρόν. Πολλὰ δύσκολον εἶναι νὰ εὑρωμεν τὸ ὁποῖον αἰνιττεται βιβλίον ὁ Πλάτων. Ὁ Γαλινὸς νομίζει ὅτι εἶναι τὸ „περὶ φύσεως ἀνθρώπου“ βιβλίον, μεταχειριζόμενος αὐτὸ συχνάκις ὡς παράδειγμα τῆς ἀληθινῆς Ἴπποκρατικῆς διδασκαλίας· ὁ αὐτὸς ἔρωτ' εἰς ποῖον ἄλλο βιβλίον ἐφαρμόζεται τοῦ Πλάτωνος ὁ λόγος. Καὶ τῷ οὗτι δὲν ἐφαρμόζεται εἰς κἀνέν· ἀλλὰ ζητεῖται, ἐφαρμόζεται καὶ εἰς αὐτὸ (τὸ περὶ φύσεως κτλ.);

Κατὰ πρῶτον ἀπαντᾶμεν αὐτοῦ πολλὰ ταπεινὸν σοφισμὸν κατὰ τῆς Ἑλεατικῆς φιλοσοφίας, ὃ ἀνθρώπος δὲν εἶναι ὅλος αἷμα, δὲν εἶναι ὅλος χολή, ἀλλὰ συνίσταται ἀπὸ διάφορα μέρη. Τὰ χωρία, ὅπου σημειοῦνται, ὅτι τινὲς ἱατροὶ ἐνόμισαν τὸν ἀνθρώπον συνιστάμενον ὅλως ἀπὸ αἷμα, ἢ ἀπὸ χολῆν κτλ. εἶναι σχόλιον κατὰ τὴν θέσιν, ὃ δὲ Γαλινὸς ἀπορεῖ χωρὶς ἀνάγκην καὶ ζητεῖ νὰ εὕρῃ τοὺς ἱατροὺς, οἵτινες εἶπαν τὴν γνώμην ταύτην. Ἡ ἀληθειᾶν δεικνύει σχεδὸν ὅτι ὁ ἀνθρώπος δὲν εἶναι ἀπλοῦς· δόξα, ἣτις εἶναι ἴσως ἡ μόνη ὀρθὴ τῆς ἐπιπολαίου ταύτης θεωρίας. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀπαριθμοῦνται ὡς συστατικὰ τοῦ ἀνθρώπου μέρη: αἷμα, φλέγμα, κυτρίνη καὶ μαύρη χολή, μετὰ τῶν τεσσάρων πρώτων καὶ ἀρχικῶν ιδιοτήτων: ψυχρότης, θερμότης, ὑγρότης, ξηρότης. Ἐδῶ βλέπομεν φανερὰ τὰς εἰς τὴν Ἀριστοτελικὴν φυσικὴν ἰδιαζούσας τέσσαρας τῶν σωμάτων ἀρχικὰς ιδιότητας, καὶ ἀκολούθως ἔπεται ὅτι τὸ σύγγραμμα εἶναι μεταγενέστερον τῆς Ἀριστοτελικῆς φυσικῆς. Διότι ὁ Γαλινὸς δὲν ἀπέδειξεν οὐδαμῶς ὅτι ἡ θεωρία αὕτη ἐφευρέθη ἀπὸ τοὺς ἱατροὺς, καὶ ὀνομαστὴ ἀπὸ τὸν Ἴπποκράτην, ἔπειτα δ' ἐτελειοποιήθη μόνον καὶ ἐμορφώθη ἀπὸ τὸν Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλην, ἀλλὰ μάλισ' ἀντιφάσκει καὶ διαφωνεῖ μετὰ τοὺς συγχρόνους του περὶ τῆς γνώμης ταύτης. Προσέτι δὲ ὁ Γαλινὸς ἄλλον λόγον δὲν ἔχει πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς γνώμης ταύτης, εἰμὴ τὸν ἐφεξῆς. Τὸ περὶ φύσεως ἀνθρώπου βιβλίον εἶναι, λέγει, γνήσιον, ἐπειδὴ τὸ ἐγνώριζεν ἤδη ὁ Πλάτων, καὶ τὸ ἀνέφερεν, ὡς συγγραφεὺν κατὰ τὸν εἰς τὸν Φαῖδρον ὑπογραμμὸν· ὡς νὰ μὴν ἦτο δυνατόν νὰ συγγραφῆ καὶ ἄλλου τινός συγγραφέως τὸ σύγγραμμα κατ' ἐκεῖνον τὸν τύπον· ἐξ ἐναντίας μάλισα τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν ἐγράφη, ὡς λέγει ὁ Πλάτων. Διότι ὁ Πλάτων λέγει, ὅτι τὸ μερικὸν πρέπει νὰ νοηθῇ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ παντός, ὃ δὲ νόμος οὗτος δὲν ἐφηρμοσθῆ παυτελοῦς ἐδῶ, ἐπειδὴ ὁ συγγραφεὺς δὲν προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ τὰς πρώτας ἐκεῖνας ιδιότητας, καθὸ τοιαύτας, ἀλλὰ τὰς ἐκλαμβάνει ὡς δεδομένας.

Τὸ δὲ ἄλλο χωρίον τοῦ Πλάτωνος εἰς τὸν Πρωταγόραν του (ἐκδ. Διόγεφυρ. τομ. 3. σελ. 38.) δὲν μᾶς λέγει τίποτ' ἄλλο, εἰμὴ ὅτι ὁ Ἴπποκράτης ἦτο ἱατρός, καταγόμενος ἀπὸ

τήν νήσον Κίαν· ονομάζεται δὲ ὁ αὐτὸς ἐδῶ ὁ Ἀσκληπιιάδης Ἴπποκράτης.

Κατὰ τὸν Σουΐδαν ὑπῆρξαν τέσσαρες Ἀσκληπιιάδαι, ἔχοντες ὅλοι τὸ αὐτὸ ὄνομα Ἴπποκράτης. Νέβρος (μῆ· Ὀλυμπ. 584 π. Χ.) εἶχε δύο υἱοὺς Γνωσιδικὸν καὶ Χρυστὸν, τοῦ πρώτου ὁ υἱὸς ἦτο Ἴπποκράτης ὁ α', πατήρ τοῦ Ἡρακλείδου· τοῦτου δὲ τὸ υἱὸς ἐλέγετο Ἴπποκράτης ὁ β', ἢ ὁ μέγας· οἱ δύο υἱοὶ του, ἐπίσης περίφημοι ὡς ἰατροί, ἦσαν Θεσσαλὸς καὶ Δράκων, Ὁ Θεσσαλὸς εἶχε υἱὸν Ἴπποκράτης ὁ γ', ὀνομαζόμενον (α). Ἐάν ἠδυνάμεθα νὰ διαίρεσωμεν τὰ Ἴπποκρατικά συγγράμματα εἰς τοὺς τέσσαρας τούτους συνωνύμους Ἀσκληπιιάδας, ἠθέλαμεν εὐκολουθῆν πολὺ εἰς τὴν ἐξέτασίν μας. Βίς τὴν διαίρεσιν ὁμως ταύτην δὲν ἔχομεν κανέν μεσον, διὰ τοῦ ὁποίου ἠμπερούσαμεν νὰ ὀδηγηθῶμεν.

Οἱ πρὸ ἡμῶν ἔκαμαν περὶ τούτου εἰκασίας, ἀλλὰ μόνον εἰκασίας· οὕτως, φερέ εἰπεῖν, ὁ Γλαυκίας, παλαιόστις σχολιαστής, ἐξέλαβε τὸ „περὶ χυμῶν“ βιβλίον, ὡς σύγγραμμα ἄλλου τινὸς Ἴπποκράτους. Οὕτως ἀπέδωκαν τὰ „περὶ ἀγμῶν καὶ περὶ ἀρθρῶν“ βιβλία εἰς τὸν Ἴπποκράτην· οὕτως ὁ Γαληνὸς ἐξέλαβε τὸ πέμπτον βιβλίον „περὶ ἐπιδημιῶν“ ὡς σύγγραμμα τοῦ δ' Ἴπποκράτους, υἱοῦ τοῦ Δράκωνος κτλ.

Ὁ δὲ Ἀριστέλης (β) μ' ὄλον ὅτι ἀναφέρει πολλοὺς ἄλλους συγγραφείς, σιωπᾷ διόλου περὶ ἑνὸς ἰατροῦ Ἴπποκράτους. Βίς τὴν περὶ ζώων ἰσορίαντου (βιβλ. γ'. Κ. γ') ἀπαντῶνται πολλὰ χωρία ἀνατομικά, τὰ ὅσα ἀποδίδονται εἰς τὸν Πόλυπον· ἀναγινώσκουμεν δὲ ταῦτα ἀτολεῖ εἰς διαίρεσιν τινα τοῦ „περὶ φύσιος ἀνθρώπου καὶ περὶ σαρκῶν ἢ ἀρχῶν“ βιβλίου.

Ἀπὸ τοὺς χρόνους τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἀναφέρει ὁ Γαληνὸς πολλοὺς σχολιαστὰς· Ἀπόδειξις, ὅτι τὰ συγγράμματα ταῦτα ἐγίνοντο γνωστότερα. Τὰ πλειότερα συγγράμματα, τὰ ὅποια εὕρισκομεν ἤδη μετὰ τῶν Ἴπποκρατικῶν, φαίνεται ὅτι συνηροίσθησαν τότε. Διότι μ' ὄλον ὅτι ἀπαντῶνται εἰς τὰ πλειότερα ἀκριβεστάτη σημειολογία, μ' ὄλον τοῦτο εἰς κανέν δὲν ἀναφέρεται ὁ σφυγμὸς. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ περὶ σφυγμοῦ θεωρία ἐφευρέθη ἀπὸ τὸν ἐκ Κίης Ἡραξαγόραν, γεννηθέντα τὸ 341 π. Χ.· ἐπομένως δὲ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι τὰ πλειότερα Ἴπποκρατικά συγγράμματα, ὅπου

ἀπαντῶνται σημειωτική ἦσαν ἔλα χωρὶς ἀκριβολίαν παλαιότερα· εἰς δὲ τοὺς χρόνους τῶν Ἀλεξανδρινῶν δύνανται νὰ ἐπεγράφησαν μετὰ τὸ νόμον τοῦ Ἴπποκράτους ὄνομα.

Τὸ δὲ τοῦ Γαληνοῦ (ὕπομνημ. εἰς τὸ περὶ φύσιος ἀνθρώπου βιβλίον· ὑπόμν. α' περὶ τὸ τέλος) χωρίον, ὅπου λέγει ὅτι οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Παργάμῳ βασιλεῖς ἐξώδυσαν μεγάλας ποσότητας χρημάτων εἰς βιβλία, καὶ ὅτι διὰ κέρδους ἐπεγράφησαν καὶ ἀπεδόθησαν πολλὰ συγγράμματα εἰς μεγάλας ἀνδρας, εἶναι γνωστὸν καὶ τὸ ἐμεταχειρίσθησαν συχνά (γ). Διὰ τοῦτο, νομίζει ὁ Γαληνὸς, πρέπει νὰ μὴν ἀμφισβάλωμεν διὰ τὸ „περὶ φύσιος ἀνθρώπου“ βιβλίον, ἐπειδὴ καὶ τὸ ἀναφέρει ὁ Πλάτων· τόσοσὺν δύσκολος εἶναι ἡ διάκρισις τῶν γνησίων τοῦ Ἴπποκράτους συγγραμμάτων. Τὸ δὲ ἐν τῷ δευτέρῳ ὑπομνήματι εἰς τὸ τρίτον βιβλίον περὶ Ἐπιδημιῶν χωρίον, ὅπου ὁμιλεῖ περὶ τῶν παραξένων χαρακτήρων εἰς τὰς ἰσορίας τῶν ἀρρώσεων, δὲν εἶναι τόσοσὺν γνωστὸν. Κατά τινος ἔλαβε τὸ βιβλίον ἀπὸ τῆν Ἀλεξανδρινὴν Βιβλιοθήκην ὁ ἐκ Σίδας Μνήμων καὶ ἔγραψεν εἰς αὐτὸ τοὺς χαρακτήρας τούτους· κατ' ἄλλους πάλιν ἦλθε τὸ βιβλίον ἀπὸ τῆν Παμφυλίαν, κείμενον μετὰ τῶν ἄλλων βιβλίων, ὅσα οἱ ναῦται ἐπισωρεύοντες ἐπρόσφεραν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην, καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἀνομασίθησαν καὶ βιβλία ἐκ πλοίων. Τὸ βιβλίον, ὡς λέγουσιν τινες, εἶχε τὴν ἐπιγραφὴν „Κατὰ διορθωτὴν Μνήμονα“, ἢ, καθὼς ἄλλοι πάλιν διίσχυρίζονται, αὐτοῦ τοῦ Μνήμονος τῶσυμα ὡς ἐπιγραφὴν. Ἐντεῦθεν γίνεσται φανερόν, Πόσον εὐκόλα ἐπεγράφησαν τὰ συγγράμματα τότε μετὰ τοὺς ἐπιγραφὰς, καὶ ἐπίτηδες καὶ χωρὶς σκοπίου.

Ἐς μεταξὺ ἡμῶν ἤδη εἰς τὸν Κέλσον· οὗτος λέγει εἰς τὸν πρόλογον τῶν περὶ ἰατρικῆς βιβλίων, ὅσα διηγείται τὴν ἰσορίαν τῆς ἰατρικῆς, περὶ τοῦ Ἴπποκράτους τὰ ἐφεξῆς· *Hujus autem (Democriti) ut quidam crediderunt, discipulus Hippocrates Cous, primus quidem ex omnibus memoria dignus ab studio sapientiae disciplinam hanc separavit, vir et arte et fandi insignis. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ὁ Ἴπποκράτης ἔγραψε τὰ πρώτα ἰατρικά συγγράμματα, ἀλλ' ὅτι πρῶτον αὐτὸς ἐπραγματεύθη τὴν ἰατρικὴν ἐπιστημονικῶς εἰς τὸν αὐτὸν πρόλογον λέγει: *Neque esse dubium quin alia curatione opus sit, si ex quatuor principis vel superans aliquod vel deficientis adver.**

ματα, και διασώθησαν έως τὰς ἡμέρας μας τινὰ τῶν ὑπομνημάτων τούτων, ἀλλὰ μὲν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ δὲ εἰς λατινικὰς μεταφράσεις. Ὁ Γαλινὸς παραπονεῖται, ὅτι μεταξὺ τῶν Ἱπποκρατικῶν συγγραμμάτων εὐρίσκονται καὶ πάντα νόθα, ἐκλαμβάνων ὡς ὑποβολιμαία καὶ μερικὰ μέρη καὶ χωρία αὐτῶν. Διὰ τὰ εὐρή δὲ τὴν γνησιότητάτων ἀκολουθεῖ πάντοτε ἐσωτερικοῦς χαρακτήρας, εἴαν διηλονότι τοῦ φαίνονται τῶν συγγραμμάτων αἱ διδασκαλαὶ ψευδεῖς, ἢ καὶ ἐναντίαι τῶν Ἱπποκρατικῶν θεωριῶν. Ἀνωτέρω εἶπαμεν τὴν παράξενον γνώμητον, ἀπὸ τὴν ὅποιαν ὀδηγεῖται καὶ παρακρέεται· νομίζει δηλαδὴ, ὅτι ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους δὲν εἶναι γέννημα κ' ἐφεύρημα τῶν φιλοσοφῶν, ἀλλὰ κυρίως καὶ ἀρχικῶς τῶν ἱατρῶν, καὶ μάλιστα ὀνομαστῶν τοῦ Ἱπποκράτους· ἀπὸ δὲ τούτων φιλοσόφους ἐκεῖνους ἐτελειοποιήθη μόνον κ' ἐμφορέθη (ἴδ. μάλιστα τὰ περὶ τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογματικῶν βιβλ. ἐννεα βιβλ. α.). Ταῦτα λέγων ὁ Γαλινὸς ἐννοεῖ ἐξαιρέτως τὴν Ἀριστοτέλους θεωρίαν τῶν τεσσάρων ποιότητων, ἐπειδὴ κηρύττεται ἐνθέρμως αὐτῆς ὑπερασπιστής. Ἔς ἀπέδειξεν δὲ ἀναφέρει τὸ περὶ φυσικῆς ἀνθρώπου βιβλίον, ὅπου ἐφαρμόζεται χωρὶς ἀμφιβολίαν ἢ τῶν τεσσάρων ποιότητων θεωρία εἰς τὴν Φαρμακολογίαν, ἀναφίρων ἐν ταύτῳ μὲ βίαν τοῦ Πλάτωνος τὴν περὶ Ἱπποκράτους μαρτυρίαν. Ἡ προκατειλημμένη αὕτη δόξα κἀμνεὶ τὸν Γαλινὸν ὑπεκτῶν μάρτυρα εἰς ὅλα, ὅσ' ἀποβλέπουσι τὰ Ἱπποκρατικὰ συγγράμματα.

Βιογραφίαν τοῦ Ἱπποκράτους ἔχομεν ἀπὸ τινος Σωφρονίου, ἀλλ' ἀπὸ ποῦθεν δὲν ἐξεύρομεν. Περιέχει δὲ αὕτη τοὺς παρὰ Ἑλλήνων εὐρισκομένους μύθους, καὶ ἄλλους τινὰς ἀκόμη. Γραικός τις ἐξέφανε τὰ μυθία ταῦτα ἐν εἰδει ἐπιστολῶν, πρὸ τῶν Ἱπποκρατικῶν συγγραμμάτων συνήθως προτοπουμένων. Ἡ βουλή τῶν Ἀδελφῶν γράφει εἰς τὰς ἐπιστολάς ταύτας, ὅτι ὁ ἄλλως ἀξιόλογος συμπλοκίτης τῶν Δημόκριτος ἐκυριεύθη ἀπὸ μανίας· διότι γελᾷ εἰς πᾶν, ὅτι γίνεται εἰς τ' Ἀδελφά, καὶ διὰ τοῦτο προσκαλεῖ τὸν Ἱπποκράτην διὰ τὰ τῶν ἱατρῶν ἐπεὶτα δ' ἔπονται τοῦ Ἱπποκράτους ἐπιστολαὶ τινὲς περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὐρίσκεται καὶ μία πρὸς τὸν Κρατεῦν, εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Λύγουζου ζῶντα, διὰ τῆς ὁποίας τὸν παραγγέλλει καὶ συμβουλεύει νὰ συνα-

θροίξῃ λάχανα, διὰ τὰ μεταχειρίζεται ὅταν ταξειδεύσῃ πρὸς τὸν Δημόκριτον. Ἡ ὑπόθεσις τελειώνει μὲ τὴν πρὸς τοὺς Ἀδελφίτας ἐξήγησιν τοῦ Ἱπποκράτους, ὅτι ὁ Δημόκριτος ὀργαίνει, ὅθεν ἔπεται πολλὰ φυσικά, ὅτι οἱ Ἀδελφίται εἶναι πολὺ πλέον ἔξω φρενῶν, παρὰ ὁ Δημόκριτος. Ἄλλο πάλιν μύθου εἶναι τὸ ἐφεξῆς. Ἀρταξέρξης γράφει πρὸς τὸν Ἱπποκράτην ζητῶν συμβουλήν ἀπ' αὐτὸν περὶ τινος λοιμοῦ, καὶ τὸν παρακαλεῖ τελευταῖον νὰ ὑπάγῃ ὁ ἴδιος πρὸς τὸν Ἀρταξέρξην. Ἄλλ' ὁ μεγαλόφρων Ἱπποκράτης ἀποκρίνεται, ἔτι δὲν ὑπάγει πρὸς τὸν ἐχθρὸν τῆς πατρίδος τοῦ Ἑλλάδος. Ἡ ἱστορία αὕτη εὐρίσκεται κατὰ πλάτος εἰς πολλὰς ἐπιστολάς. Τελευταῖον δὲ εὐρίσκεται προσέτι μεταξὺ αὐτῶν ὁ τοῦ Θεσσαλοῦ καὶ Δράκωνος λόγος, ἡδὼν τοῦ Ἱπποκράτους, τοὺς ὁποίους ἔσειλαν οἱ Κεῖοι εἰς τὰς Ἀθήνας ὡς πρέσβεις, ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Κεῖων. Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων κριτικῶν ἄς μᾶς συγχαρηθῇ ν' ἀναφέρωμεν ὀλίγους. Πρῶτος Ἱερώνυμος Μερκουριάτης ἐδιαίρεσε τοῦ Ἱπποκράτους τὰ συγγράμματα εἰς τρεῖς τάξεις· εἰς γνήσια συγγράμματα· εἰς τοιαῦτα, τὰ ὅποια περιέχουσι μὲν γνήσιας Ἱπποκρατικῆς θεωρίας, δὲν ἐγράφησαν ἡμῶς ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Ἱπποκράτην, ἀλλ' ἀπὸ τοῦς μαθητῶν του· καὶ εἰς νέθα συγγράμματα. Εἰς δὲ τὰ λοιπὰ ἀκολουθεῖ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γαλινοῦ, ὡς ματαιῶς ἤθελε τις ζητήσῃ εἰς αὐτὸν ἀξιώματι, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὀδηγεῖται. Οἱ δὲ συχνοὶ τῶν Ἱπποκρατικῶν συγγραμμάτων σχολιασταὶ συνεισέφεραν πολλὰ ὀλίγον εἰς τὴν Κριτικὴν αὐτῶν· καθὲς εὖρε γνήσιον τοῦ Ἱπποκράτους βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἐπεχείρησε νὰ σαφηνίσῃ. Ὁ περίφημος Φοῖσιος κλίνει παρὰ πολὺ εἰς τὸ νὰ ἐκλαμβάνῃ γνήσιον σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον οἱ μεταγενέστεροι δὲν καταδικάζουσι τόσο πολλὰ. Ὁ δὲ Ἄλλερος ὁμολογεῖ μόνος του, ὅτι δὲν ἔλαβεν καιρὸν διὰ τὰ κάμη ἀκριβοῦς ἐρεύνας, καὶ ὅτι θέλει νὰ ἦναι προσειτιμὸς ὡς ὁ Φοῖσιος. Ἀπὸ δὲ τῶν Γρύνερων ἔχομεν κρίσιν τινὰ τῶν Ἱπποκρατικῶν συγγραμμάτων, καὶ βιβλιοθήκην τῶν παλαιῶν ἱατρῶν ἀπὸ τὸν αὐτὸν καὶ τὸν Γρίμμιον. Χαρακτῆρας δὲ γνήσιου Ἱπποκρατικοῦ βιβλίου ἐκλαμβάνει: τὴν συντομίαν, τὴ διακεκομμένον καὶ μὲ ἔμφασιν ὕψους, εἰς Ἰωνικὴν διάλεκτον, ἀναφύρομενον ἡμῶς πάντοτε καὶ εἰς τὴν Δωρικὴν καὶ Ἀττικὴν, χωρὶς ἐπιτηδεύσεις καὶ θεωρίας (ζ). Ἄλλ' εἰς τὸ περὶ ἀέρου,

υδάτων και τόπων βιβλίον δὲν επικρατεῖ τὸ σύντομον καὶ ἐμδεδυμένον, πολὺ δὲ ὀλιγωτέρον τὸ διακεκομμένον ὕψος. Προσέτι δὲ καὶ εἰς τὰ περὶ Πτισιάνης βιβλία δὲν εὐρίσκονται αἱ ιδιότητες αὐταί. Εἶναι ἀληθές, ὅτι πολλὰ σπανίως εὐρίσκονται τῆς θεωρίας εἰς τὰ ἀπὸ τὸν Γρύνερρον ἐξαιρέτως θεωρημένα ἀνεγνήσιμα συγγράμματα. Ἀλλ' ἄρα γε χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν Κέλσον ὁ Ἰπποκράτης ὡς ἐχθρὸς τῆς Πλατωνικῆς θεωρίας; Τὸν δὲ χαρακτῆρα τῆς διαλέκτου εἶναι δύσκολον νὰ προσδιορίσωμεν, καὶ ἀπαιτεῖ γλώσσης ἐρεύνας, αἱ ὅποιαι δὲν ἐγείναν ἀκόμη. Ὁ δὲ Σπρωγγέλιος ὀλίγον παραλλάσσει ἀπὸ τὸν Γρύνερρον εἰς τὴν τοῦ Ἰπποκράτους ἀπολογία του καὶ τὴν τῆς ἰατρικῆς ἰσορίαν του.

Ἐπιστρέφω δὲ εἰς τὰς θεωρίας, ὅσαι επικρατοῦσιν εἰς τοῦ Ἰπποκράτους τὰ συγγράμματα.

(Τὰ λοιπὰ ἀκολουθήσας.)

Φίλος Κοκκινοῦ ἀκὴ!

Ἐξ Ὀδισσοῦ, τὴν 11. Ἰανουαρίου 1820.

Πρὸ πολλοῦ δὲν σ' ἔγραψα· τῶρα δὲ λύω τὴν σιωπὴν μου μετ' ἀγγελίαν χαροποιᾶν καὶ εἰς σε καὶ εἰς κάθε ἀληθινὸν Γραικόν. Περὶ τοῦ ἐδῶ Ἑλληνικοῦ σχολείου ἐξεύρεις ἀρκετὰ· τῶρα ἐπιστήθην καὶ μεθοδικὸν Παιδαγωγεῖον, τὸ ὁποῖον ἀνομάσθη Σχολεῖον Τυπικόν· αὐτὸ διαιρεῖται εἰς τρεῖς τάξεις, καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην διδάσκονται οἱ μαθηταὶ τὸ γράψιμον, τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν Ἀριθμητικὴν κατὰ τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν ἢ λαγκασρινὴν μέθοδον. Εἰς τὴν δευτέραν διδάσκονται τὰ μαθήματα τῆς πρώτης περιόδου τῆς Στοιχειώδους Ἐγκυκλοπαιδείας τῶν παιδικῶν μαθημάτων, ἧτις ἐξεδόθη παρὰ τῶν ἐλλογμωτάτων διδασκάλων μας Γ. Γενναδίου καὶ Γ. Λασσάνη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξέδωκες ἤδη προκήρυξιν αὐτῆς. Εἰς δὲ τὴν τρίτην διδάσκονται ἐκ τῶν μαθημάτων τῆς δευτέρας περιόδου τῆς αὐτῆς ἐγκυκλοπαιδείας κατὰ τὰ περὶ

ἢ Ἀνθρωπολογία (ἢ ὅποια ἐτελείωσεν ἤδη), ἢ Ἰγνιενή, ἢ Φυσικὴ Ἰσορία καὶ ἢ Ψυχολογία. Εἰσηγητὴς τῆς λαγκασρινῆς μεθόδου εἰς τὸ ἐδῶ Σχολεῖον, τὸ καὶ πρῶτον εἰς τὸ Γένος μας εἶναι ὁ γνωστός σου Γεώργιος Λασσάνης, ὅστις αὐτοπροαιρέτως καὶ χωρὶς κανένα μισθὸν ἔχει μόνον εἰς τὴν θεσδοτοῦ ταύτην μέθοδον ἐπισκατεῖ, ἀλλὰ ἐπανελάβε καὶ τὴν δευτέραν τάξιν τοῦ τυπικοῦ Σχολείου καὶ παραδίδει τὰ μαθήματα εἰς αὐτὴν κατὰ τὴν κατηχητικὴν μέθοδον. Τῆς δὲ τρίτης τάξεως διδάσκαλος εἶναι ὁ φιλόκαλος φίλος μας Γεώργιος Γενναδίου, ὅστις παρομοίως παραδίδει τὰ μαθήματα εἰς αὐτὴν κατὰ τὴν κατηχητικὴν μέθοδον. Εὐχόμεθα νὰ μείνῃ ὁ βίθεις Λασσάνης ἐδῶ διὰ πολὺν καιρὸν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔχει σκοπὸν νὰ ἐπισκερθῇ καὶ τὴν φίλην μας πατρίδα Ἑλλάδα, ἐλπίζομεν, ὅτι εἰς διάφορα μέρη θέλει κάμει τὸν τρόπον νὰ μεταβιβύμῃ τὰ κοινὰ Σχολεῖα καὶ νὰ εἰσάξῃ τὰς δύο αὐτὰς μεθόδους, λέγω τὴν κατηχητικὴν καὶ λαγκασρινὴν. Βεβαίονται δὲ μάλιστα αἱ ἐλπίδες μας καὶ ἐκ τούτου, ὅτι καθὼς βλέπεις δὲν ἀφορᾷ ὁ ἀξιεπαῖνος οὗτος νέος εἰς κέρδος, ἀλλ' ἰσχυρὸν νὰ μεταδώσῃ ἅτι ἐξεύρει εἰς τὸ Γένος του . . .

Ὁ Φίλος σου. Α. Α.

Στίχοι ἠρωϊκοὶ φιλογενοῦς τιμὸς ποιητοῦ·
εἰς τὸν Σοφώτατον καὶ φιλογενέστατον Α.
Κοραῖν.

(Ἐκ Βουκοροσίου κατέν.)

„Κόσμεεν Ἑλλάδος οὐδας· ἀγαθὰ ποτ' ἀφθιτον εἶπα·
„Γῆς ἐν ἧ ἠνθεεν ἄλσος, ἀφ' ὧν πνέει τῆλε μάλ' ὀδμή·

„Ἡ μάλα δὴν ἐπιπυαίετ' ἀπειρέσι' ἔθνεα γαίης·
 „Οἱ ἀροτρῆες ἱροὶ ποτ' ἔτευξαν ἄνθιμον αἶνον.
 „Πόσσα δὲ νῦν φαφαρήγε φραάνθη πότνια Ἑλλάς·
 „Λυγρὸς ὅτ' αὐχμῶς ἔλε δρόσον, ἔργα γνηπονίης τε.
 „Ζῶς δ' ἀροτρεὺς πονέει κρατερῶ χερὶ γαίαν ἐπ' αὔην·
 „Ἦς φίλα Πατρίδος εὖ φρονέων ἐνὶ γήραϊ βέξε.
 „Κῆν δέμας ἔσκεν ἀκιδνὸς ὄδ', ἀκμάζει δέ μιν ἔργα.
 Πατρίδος ὡς πακόνιτ' ὄχ' ἄρις, αὐχμὸν ὄγ' ἔέλσαι.
 „Εὐδρῶσον αὔραν ὅτ' Ἑλλάδ', ἰδ' ἐς καρπὸν πόρην ἄνθη·
 Ἰρῆς δ' ἰδμοσύνης πέρι, πλέϊσας γέγραφε βίβλους.
 Τῶν δ' ἄρ' ἐριπρῆπείως ὅς δ' ἄσπετον ἤρατο κῦθος.

Παράλληλος ἠθικὴ ὁμοίωσις τοῦ πυρὸς πρὸς τοὺς κόλακας.

Τῆ κ.η. Σεπτεμβρίου. φ. 13. ἐν Πλοεσίφω.

Τρέφουσι τὸ πῦρ τὰ ξύλα, δένδρα, συρφετὸς καὶ φύλλα, κάθε σῶμα ὑλικόν·	Πολλοὶ πλούσιοι συνήθως, τρέφουσι κολάκων πλήθος, (ταῦτα ἦθη γενικά.)
Καὶ τὸ πῦρ ζωογονεῖται, ὄθεν μὲ ὄρμην κινεῖται ὡς θηρίον μανικόν.	κάθε κόλαξ εἰς τραπέζι, δαιάτορις ἐμπαίζει, μὲ λεξίδια γλυκά.

Καὶ τὰ ξύλα ἀναλογως, ὑποφέρουσι εὐλόγως, ἀνεπαίσθητον φθορᾶν·	Καὶ οἱ πλούσιοι ὁμοίως, ὑποφέρουσι γελῶσις ἀνεπαίσθητου φθορᾶν·
“Ὅτι τρέφουσι πλουσίως, τὸν ἐχθρὸν” (κῆν ἀκουσίως) μ' ἐδικήντων συμφορᾶν!	“Ὅτι τρέφοντες πλουσίως, παρασίτους, ἐκουσίως, καταντοῦν εἰς συμφορᾶν.

Μὲ ὄρμην μανίας πλήρη, τοὺς τροφεῖς του καταφθείρει, ὡς ἀχάριστον τὸ πῦρ·	Μὲ ψυχὴν μανίας πλήρη, κόλαξ τὸν τροφέα φθείρει, παρομοίως, ὡς τὸ πῦρ·
Πόλει, σπήτια τεφραίνει, καὶ ἀνθρώπους θανατάνει, ὡς κακοῦργος ὄλετήρ.	Μὲ ἐπαίνους τὸν τυφλάνει, ἠθικῶς τὸν θανατάνει, ὡς πανοῦργος ὄλετήρ.

Τὸ πῦρ τρώγει, εἴ τ' εὕρισκει, καὶ μὲ φλόγῳστ' ἀναλίσκει, πάντα κράτην ἐκτελεῖ·	Κόλαξ πλούσιον αὖ εὕρη, τέχνην, μέθοδον ἰξεύρει, δυσυχῆ τὸν ἐκτελεῖ. —
Δείχν' εἰς ὄλα ἀπισίαν, εἰς τὰ ξύλ' ἀχαρισίαν καὶ φθορᾶν ὄλοτελή.	Φίλε! φεύγε κολακίαν, ὡς πυρὸς τὴν λαιμαργίαν. — (ταῦτα ἦθους ἐντολή.)

Πολυτρόπως τινὲς χάνουσι,
ζωῆς τὴν ὄρμην ὄδόν·
καὶ τὴν ἀρετὴν δὲν φθάνουσι,
ἢ τις εἶναι πρὸ ποδῶν

Ποίημα Ἐρδέρου, ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ μεταφρασθέν.

Τῶν εὐφροσύνων τῶν θεῶν ἐκ μέσης τῆς χορείας
 Ἡ νεατέρ' αὐτῶν Χαρά ἐφυγεν αἰφνιδίως·
 Ὁ κόπος δὲ ὁ γνήσιος ἦδὲ τῆς κακουχίας

Σιμαίσις μὲ σεμνότητι τῆς ἔγινεν οἰκείος,
Εἰς τῆς Χαρᾶς τὸ πρόσωπον ἔλαμπεν ἀνώστis,
Τοῦ Κόπου δ' ἔδειχνε πισην τὸ βλέμμα τὴν καρδίαν·
Ἐῖ τοῦ μεσάζοντος Θεοῦ ἔρωτος Ἰλαρήτης
Ἐβίσπισε τῶν ἐρασῶν τὴν φίλην συζυγίαν.

Μόνη νὰ ζήσω δὲν ἔμπορῶ, δός με, λέγ' ἡ παρθένος;
Τὴν χεῖράσου τὴν κραταιάν, αὐτὴ ἄς μὲ συντρέξῃ·
Ἐκεῖνος εἶπε, λάβε τὴν, σὲ τὴν προσφέρ' ἀσμένως·
Ἐ σύμπνοιά δ' ἀμάραντον σέφανου ἄς μᾶς πλέξῃ.
Ἰπὸ τὴν εὐνοίαν λοιπὸν ὄλω τῶν Θεότητων
Κατεβίβησαν εἰς σκιερὸν χωρίον μὲ τὰ ἔθνη·
Τὸ γεννηθὲν δὲ ἀπ' αὐτοῦς τοῦς δύο βρέφος, ἦτον
Παιδίον ἀραιότατον· ἦτον ἡ θεία ΤΕ'ΚΝΗ.

Τυπογραφικῶν ἀμαρτημάτων διόρθωσις

Ἄριθμ. 22. ἔτους 1818.

Σελ. 864 σίχ. 8. ἀντὶ 114 β. 8νο. γρ. 114. 8νο.
Σελ. 865 — 21 — Α'. . . . γρ. Β'.
Σελ. 870 — 5 — καθουσιδῆς γρ. καθουσιδῆς
— — — 8 — σύλου γρ. σύλου
— — — 17 — Β'. γρ. Β' ἠτέτο δὲ σημαίνει
παρλλαγὴν τῆς Τ. Ἀγαίου.
— — — — λογοσιδῆς — ὀξεία γρ. λογοσιδῆ - ὀξεία.
— — σίχ. 23 ὠδη . . . γρ. ὠῶδη
— — σίχ. 2 κάτωθεν. αὐτὴ εἰς· γρ. αὐτὴ καὶ εἰς
Σελ. 871 σίχ. 13. ἀργελλῶδεις γρ. ἀργιλῶδεις.